

РЕЦЕНЗИЯ

от проф.дфн Дина Манчева
на докторската дисертация

ИЗМЕРЕНИЯ НА САМОТАТА В ДРАМАТУРГИЯТА НА ЖАЙМЕ САЛАЗАР САМПАЙО

**за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“,
на Сони Агоп Бохосян, докторант
към катедра Португалистика и лузофонски изследвания
Научен ръководител проф. д-р Яна Еленкова Андреева,
Софийски университет Св. Климент Охридски**

Област на висше образование 2. Хуманитарни науки
Професионално направление 2.1. Филология
Научна специалност: Литература на народите на Европа, Америка,
Африка, Азия и Австралия (Португалска литература, XX – XXI в.)

Данни за докторантката

Сони Бохосян е завършила с отличен успех португалска филология - бакалавърска степен към СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2018 г. През 2019 г. също с отличен успех е завършила магистратура по българска филология към Славянски филологии на СУ със специалност преводач редактор с португалски и френски език.

По време на бакалавърското си обучение е осъществила 6 месечна студентска мобилност (февруари - юли 2017 г.) по програма Еразъм + в специалност португалска филология на Университета Порто, Португалия.

От 2020 година Сони Бохосян е докторант редовна форма на обучение по Съвременна португалска литература към катедра „Португалистика и лузофонски изследвания“ при Факултета по класически и нови филологии, СУ „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. д-р Яна Андреева.

От февруари 2022 г. до юни 2022 г. Бохосян е избрана за хоноруван асистент по португалски език към катедра Африканистика, към ФКНФ, СУ „Св. Кл. Охридски“. През 2022 г. докторантката

спечелва конкурс за асистент по португалски език, литература и театрален превод към катедра Португалистика и лузофонски изследвания към ФКНФ като заема този пост и в момента.

Владее португалски, френски и английски език.

Данни за докторантурата

Сони Бохосян, започнала през 2020 г. докторантските си занятия по португалска литература към катедрата по Португалистика и лузофонски изследвания, редовна форма на обучение, с научен ръководител проф. д-р Яна Андреева, преминава към задочна форма на обучение през 2022 г., след назначаването ѝ за асистент към същата катедра.

Дисертационният труд на Сони Бохосян е обсъден на заседание на катедра Португалистика и лузофонски изследвания на 26 юни 2025 г. и е насочен към публична защита. Въз основа на заповед от Ректора № 183/09.07.2025 г., вписана в Регистъра на СУ за членове на научни журита, и на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България, е утвърдено научно жури във връзка с публичната защита на ас. Сони Бохосян.

По отношение на представената документация по защитата, са спазени напълно всички законови изисквания. Докторантката е положила изискващите се според закона изпити, получила е и необходимия брой кредити от посещаваните курсове в докторантското училище към ФКНФ. Тя е посочила 6 публикации по темата на дисертацията, отпечатани в сборници доклади на една международна и четири национални научни конференции, както и в рецензирано университетско литературно списание.

Бохосян е изпълнила националните изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ (Закон за развитието на академичния състав). Към изготвената от министерството таблица, попълнена от докторантката, следва да се добавят и точките от двата национални проекти, в които тя е участвала.

Материалите по защитата са качени на сайта на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, като са спазени предвидените законови срокове.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Предложеният дисертационен труд на Сони Бохосян, озаглавен *Измерения на самотата в драматургията на Жайме Салазар Сампайо* е задълбочено типологично съпоставително изследване върху сценичното творчество на един от най-изявените съвременни португалски

писатели. Въпреки широко застъпената в театъра му тема за самотата, тя е била бегло изследвана досега в критиката и то далече не в цялостната театрална продукция на драматурга, която надхвърля 70 пиеси. Известно е също така, че проблемът за самотата и художествените похвати при изразяването ѝ е един от основните в театъра на абсурда, чиято поетика е оказала влияние върху новаторския почерк на Сампайо. Всичко това показва дисертабилния характер на избраната тема.

Оригинален е и подчиненият на изследователските цели корпус на изследване. Сони Бохосян се е спряла на 13 от най-известните творби на Сампайо, създадени между 1968 и 2004 г. Те са обединени около появата на едни и същи персонажи, което придава единен характер на корпуса. Така избраните творби открояват специфичната трактовка и конкретизация на темата за самотата през отделните етапи от творческия път на португалския драматург.

Авторката е проучила богата библиография от 131 заглавия и 5 бази данни на френски, английски, португалски и български език върху широк кръг въпроси: теория на литературата и литературна компаративистика, театър на модернизма и на абсурда, съвременна португалска литература и драматургията на Сампайо. Различните по тематика и по тип проучвания показват стремежа на докторантката да се запознае както с някои по-общи в теоретично и методологично отношение въпроси, така и с конкретното състояние на критиката върху театъра на португалския творец.

В методологично отношение преобладава структуралният подход, но се откриват и някои интердисциплинарни гледни точки, търсещи връзки между отделни хуманитарни науки и литературата, както и някои елементи, които насочват по-скоро към социологическата критика.

В дисертационния труд няма никакви данни за плагиатство.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд от 210 страници, включително 12 страници библиография, се състои от увод, четири глави, заключение и библиография.

Работата се отличава с ясна и логична структура, подчинена на избраната проблематика.

В първата теоретична глава се изясняват значенията на двете основни понятия – *тема* и *самота* – според някои видни главно съвременни изследователи, представители на различни методологични школи, като Б.Томашевски, Н.Фрай, Х.С.Яус, Кл.Бремон, К.Янакиев, Цв.Годоров и други, както и в контекста на философската и социологическа мисъл.

Във втората глава е представена рецепцията на драматургията на Сампайо в португалската критика, прави се кратък обзор на по-важните проучвания по въпроса и се мотивира избора на изследователския корпус. Трета и четвърта глави са посветени на конкретния анализ върху темата за самотата в сценичното творчество на Сампайо. В заключението са формулирани основните изводи на дисертационната теза. За яснотата на труда допринася и структурата на отделните глави. В края на всяка от тях са изведени и резюмирани резултатите от конкретните изследвания.

Докторантката разглежда самотата на широка основа и от различни гледни точки. Обект на внимание са преди всичко трите основни прояви на самотата в пиесите на Сампайо - *психологическа, философска и физическа*.

Сони Бохосян свързва психологическия план на самотността с прекъснатата връзка на персонажите с другите, изразена в процеса на комуникация. Това обяснява вниманието на докторантката към функционирането на двете основни словесни структури - диалога и монолога. Философският план отвежда към представата на героите за хода на времето, във връзка с човешкото им съществуване. А физическият план изпъква чрез картината на пространството, което персонажът населява.

Така Бохосян фокусира изследването си върху трите основни структурни звена – речта, пространството и времето, като всяко едно от избраните в корпуса произведения се проследява от тези три различни гледни точки.

Изградената работна рамка улеснява сравнението между пиесите както в отделните групи (словесна, времева, пространствена), така и между тях. Това позволява да се открият не само разликите в трактовката на самотата и някои повтарящи се прилики в целия корпус, но и да се очертаят тенденциите при проявите на самотата и разнообразните ѝ форми.

Анализите в дисертационния труд са прецизни и пряко свързани с избраната тема. Обект на внимание са различни по тип механизми, които нарушават комуникацията и разграждат диалога като : липса на общ за говорещите референт, разминаване между въпроси и отговори, елиптични реплики, преплитане на различни диалози и др. Определено внимание е обърнато и на монолозите, които често представляват диалог с фиктивен, слушател или с любим предмет, отвеждайки към характерното за театъра на абсурда раздвояване на отделната личност.

Много добре са очертани и различните възприятия на персонажите за времето. Докторантката умело свързва времето със самотата като показва, че то не само не обединява

героите, но подчертава и засилва изолираността им един от друг. Бохосян разглежда времето и в неговата сложност, съставено от сценично и драматично измерение, почувствано по различен начин от персонажите, с оглед на самотата и на миналото, противопоставено на настоящето. Докторантката се спира и на визуалния и звуков израз на времето. Както в театъра на абсурда, то е представено често чрез картината на спрелия или развален часовник, на силно тиктакащия, но невидим за героите стенен часовник и т.н.

Темата за самотата се допълва и с наблюденията върху обитавания от персонажите дом, обществено пространство или неопределено място, напомнящо на самотен остров. Авторката е разгледала не само отделните пространства, населявани от персонажите, и свързаните с тях прояви на самотата, но и метафоричните им значения. Анализът на пространството се допълва и от вниманието към изграждащите го подпространства и сценичното им структуриране.

Самотата в театъра на Сампайо е подчертана и чрез различни по тип опозиции - между отделния индивид и обществото, между пустото място и големия град, между дома и общественото пространство от една страна и самотния остров от друга, между желанието за бягство от самотата и страха от загубата ѝ.

Въз основа на многопластовия изчерпателен анализ, докторантката е открила богата палитра от персонажи, подвластни в една или друга степен на самотата, очертала е различни прояви и възприятия на човешката уединеност, както и разнообразни поведенчески модели на персонажите, свързани със самотността, показала е разнообразието от пространствени и времеви структури.

Анализът на трите основни структури от гледна точка на самотата – словото, пространството и времето хвърлят светлина върху драматургичния почерк на Сампайо. Разкрити са механизмите при функционирането на монолога и диалога в пиесите му, характерното за персонажите му раздвояване на личността и разговорите им с въображаеми събеседници, липсата на установена самоличност и др.

Постоянните сравнения между включените в корпуса пиеси, както и честите съпоставки между поетиката на португалския драматург и големите пиеси на Бекет, разкриват както творческото развитие на Сампайо, така и вътрешното единство на театъра му.

Много добро впечатление прави и умението на докторантката да предлага по няколко различни интерпретации при прочита на отделни пиеси, мотиви, персонажи. Така, следвайки

поетиката в театъра на абсурда, тя своеобразно насочва към едни от най-характерните му похвати - двусмислието и полисемичността.

Приноси и значимост на изследването

Дисертационният труд на Бохосян е първото типологично - съпоставително изследване върху слабо проучената, но важна за драматургията на съвременния португалски писател Жайме Салазар Сампайо тема за самотата.

На базата на свой оригинален корпус на изследване, докторантката е проучила различните прояви на самотата в словесен, пространствен и темпорален план в драматургията на Сампайо и значението им при изграждане на персонажите.

От неизследвана досега гледна точка е проследен театралният почерк на португалския драматург Сампайо, творческата му еволюция, както и вътрешното единство на театралните му произведения. Показани са както връзките между театъра на Сампайо и появилия се във Франция през 50-те години театър на абсурда, така и някои негови оригинални специфики.

Създаденият от докторантката оригинален корпус, би могъл да се използва и при други изследвания върху театъра на Сампайо или върху съвременния португалски театър.

Предложената класификация на пиесите на Сампайо, въз основа на преобладаващите в тях словесни, темпорални и пространствени мотиви, би била от полза на следващите изследователи на драматургията му.

Дисертантката запознава българската публика с един от най-големите съвременни португалски драматурзи, все още твърде слабо познат у нас.

Автореферат и публикации

Авторефератът в обем от 60 страници, отразява коректно дисертационния труд. Според изискванията на закона, той е представен на български и на английски език.

Научните статии на Бохосян са главно по тематиката на дисертацията ѝ, белег за задълбочения интерес на докторантката към изследователската работа.

Участието на ас. Бохосян в екипа на два научни проекта към Фонд научни изследвания към СУ показва и отговорността ѝ към преподавателската ѝ работа. И двата проекта са по проблемите

на образованието и преподаването на португалски език и португалоезични литератури и култури и ще допринесат за преподавателската ѝ дейност.

Връзката с преподаването се проявява и в областта на превода. Докторантката е направила редица преводи, между които поетична стихосбирка и сборник разкази. Бохосян е лауреат на студентски литературни конкурси, носител е на специалната награда за студент на годината за 2018 г. и 2019 г., присъдена от СУ.

Ас. Сони Бохосян развива и значителна популяризаторска дейност. Тя е автор на редица публикации с научно-популярен характер, сред които есета, пътеписи, интервюта, спомени, разказ и др. Тя се включва и в редица литературно-артистични събития като модератор или пряк участник.

Сони Бохосян има различни и разнообразни интереси и в областта на изкуствата, театъра, фотографията: куратор към Португалския културен и езиков център Камойш, участник със свои фотографски творби в някои изложби, организирани от центъра, сътрудник в театрални постановки.

Краткият поглед към разнообразната дейност на ас. Сони Бохосян показва както качествата ѝ, така и подчертаните ѝ артистични интереси и способности, които своеобразно допълват преподавателската ѝ и изследователска дейност.

Заклучение

Оригиналният характер на дисертационния труд, многопластовите и прецизни анализи, убедителните заключения, умението на докторантката да подчини отделните наблюдения на конкретните си изследователски задачи, както и цялата ѝ научна, преподавателска и популяризаторска дейност, ми дават пълно основание да призова почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на ас. Сони Агоп Бохосян.

25.09.2025 г.

проф.дфн Дина Манчева

